

The background image shows a lush green tree in the foreground, partially obscuring a colorful sign. The sign has a red top section with the text "... uit eigen boomgaard ..." and a blue section below with the word "lekker" in white script. There are also images of red apples on the sign. Below the blue section, there is a smaller sign with the word "FRUIT" and "OU" visible. At the bottom of the sign, there is a red section with the text "erderijwinkel va" and "WW".

Next Economy

**Waardetoevoeging
in de regio**

**share your talent.
move the world.**

**Regionale
verdienmodellen door
nieuwe samenwerking
tussen ondernemers,
overheden en
onderwijs**

Colofon en verantwoording

Deze uitgave is een initiatief van het Lectoraat Duurzaam Coöperatief Ondernemen verbonden aan het Instituut voor Financieel Economisch Management en onderdeel van het Kenniscentrum Ondernemerschap. De publicatie is tot stand gekomen in samenwerking met de Regio Groningen-Assen en de Gebiedscoöperatie Westerkwartier.

Auteurs: Willem Foorthuis en Sabine Lutz

Redactie: Klaske Bakker

Vormgeving: Canon

Met dank aan: Erwin Vening, Frans Traa, Eric Veldwiesch, Hein Doornbosch, Joop Boertjens, Joost van Eck en Familie Woudenberg

Inleiding

Ondernemers, overheid en onderwijs werken samen aan nieuwe verdienmodellen

Op donderdag 7 april ontmoetten bestuurders, ondernemers en mensen vanuit het hoger onderwijs elkaar tijdens de halfjaarlijkse netwerkbijeenkomst van het Economisch Platform van de Regio Groningen-Assen. Het Fruitteeltbedrijf Oudebosch te Niehove bood voor deze avond een prachtige en toepasselijke locatie om het met elkaar te hebben over waardevermeerdering in de regio. Regio Groningen-Assen organiseerde de bijeenkomst samen met de Gebiedscoöperatie Westerkwartier en het Kenniscentrum Ondernemerschap van de Hanzehogeschool Groningen. Tijdens de bijeenkomst werd stevig gediscussieerd over kansen en uitdagingen voor de regio tijdens een verrassend diner. Studenten serveerden het 'foute' menu van de Culinaire Vakschool: voedsel van ver versus voedsel uit de regio.

Belangrijke conclusie: we moeten over grenzen heen durven stappen willen we het verschil maken.

In deze uitgave vindt u terug wat besproken is en vooral wat gaan we **doen**.

Een voorproefje van kansrijke mogelijkheden voor vervolgacties:

1. De regionale voedselketen
2. Boeren met water
3. Smart Farming
4. Healthy Region

Wat we in samenwerking zijn begonnen, willen we ook samen verder uitwerken. Daarom volgt aan het eind van deze publicatie de uitnodiging om per thema met een groep experts uit ons netwerk bij elkaar te komen.

Bekijk de film voor een impressie van de avond op
www.hanze.nl/economischplatform

Vooraf

Next Governance - Next Professionals - Next Education

Het Economisch Platform van 7 april 2016 was een samenwerking tussen de Regio Groningen-Assen, Gebiedscoöperatie Westerkwartier en het lectoraat Duurzaam Coöperatief Management van het Instituut voor Financieel Economisch Management van de Hanzehogeschool Groningen. Het lectoraat is verbonden aan het Kenniscentrum Ondernemerschap, waar praktijkgericht onderzoek wordt gedaan in samenwerking met bedrijven en instellingen en ten behoeve van het onderwijs aan de Hanzehogeschool.

In deze uitgave is een verslag van de sprekers en de uitkomsten van de tafeldiscussies te lezen. Vooraf geven de drie partijen hun kijk op 'Next Economy':

- Next Governance
- Next Professionals
- Next Education

Next Governance

Samen sta je sterker! Zorgen dat deze mooie regio nog meer tot bloei komt is de uitdaging waar de regio Groningen-Assen voor staat. Sinds 1996 werken de 2 provincies en de 12 gemeenten samen en investeren in het versterken van de economie. De context is de afgelopen jaren veranderd, maar het perspectief blijft hetzelfde. Een groeiende bevolking en de concentratie van werk, opleiding en voorzieningen in de twee steden. Daaromheen een prachtig landelijk gebied met een divers en een afwisselend landschap waar men met plezier woont en recreëert.

Werken aan drie speerpunten

Beide, stad en platteland, vormen één complementair, samenhangend systeem met een gezond economisch kerngebied. Wij willen dat dit zo blijft. Daarom richten wij onze samenwerking op het benutten en uitbouwen van de economische kansen die zich hier voordoen en tegelijkertijd op het behouden en het versterken van de kwaliteit van het gebied. Vanuit drie speerpunten wordt hieraan gewerkt. We gaan het economische kerngebied verder ontwikkelen, de interne samenhang tussen steden en regio stimuleren en de kwaliteit van stad en land verder versterken.

Economie als resultaat van samenwerking

Ondernemers werken met risicodragend kapitaal aan het realiseren van rendement en continuïteit. Onderwijs en onderzoek zorgen voor kennis en goed gekwalificeerd personeel. Overheden zorgen voor de infrastructuur. Zie hier drie belangrijke ingrediënten voor de versterking van onze economische structuur. In deze regio wonen bijna een half miljoen mensen en er zijn bijna een kwart miljoen banen. Dagelijks zijn er circa 375.000 verkeersbewegingen tussen de stad Groningen en de omliggende regio. Goede verbindingen en daarmee een goede bereikbaarheid is noodzakelijk voor de samenhang en een goede regionale ontwikkeling. Dit is de reden dat de betrokken overheden gezamenlijk al jaren met een omvangrijk investeringspakket werken aan een solide toekomstig vervoersnetwerk.

Door de aanwezigheid van vooraanstaande kennis- en onderwijsinstellingen is er hier ook een sterke kenniseconomie aanwezig. Dit biedt kansen en is onontbeerlijk om te kunnen innoveren en daarmee op zoek te gaan naar nieuwe verdienmodellen.

Innovatie ontstaat vanuit een idee. De Regio Groningen-Assen wil goede ideeën graag een stap verder brengen zodat ons gebied nog mooier, sterker en krachtiger wordt. Wij zijn voorstanders van het opzetten van nieuwe regionale ketens en de koppeling van onderwijs en ondernemers, niet alleen in de stad, maar ook in het omliggende gebied.

Daarmee willen we de vitaliteit en de veerkracht van de regio behouden en als het kan ook vergroten. De samenwerking binnen de Gebiedscoöperatie Westerkwartier is hier een heel mooi voorbeeld van.

Ons perspectief

Om onze positie als noordelijke regio te versterken fungeert het Economisch Platform als aanjager. Ondernemers, onderwijs en overheid ontmoeten elkaar om concrete activiteiten te realiseren. Op het eerste Platform van 2016 spraken we over het thema: waardevermeerdering in de regio. We gaan met elkaar op zoek naar nieuwe regionale verdienmodellen. New governance betekent voor ons dat we dit proces als overheden actief ondersteunen. Niet van bovenaf, met een dichtgetimmerd programma, maar door te stimuleren en te faciliteren. De uitdaging ligt erin om met minder middelen de juiste resultaten te behalen.

Onze samenwerking is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. Wij zoeken vernieuwing door verbinding. Partijen in onze regio bundelen hun krachten om zich succesvol aan te passen aan onze nieuwe economische realiteit. Wij maken hier deel van uit en kijken uit naar de samenwerking die we mede als gevolg van het Economisch Platform van april 2016 vorm gaan geven.

Rolinde Weide-Gemaat
Directeur Regio Groningen-Assen
www.regiogroningenassen.nl

Next Professionals

Gebiedscoöperatie Westerkwartier

De Gebiedscoöperatie Westerkwartier is een innovatieve maatschappelijke onderneming. Traditioneel zijn coöperaties organisaties van producenten of verbruikers binnen één bepaalde sector, die met z'n allen schaalvoordelen willen behalen en op die manier hun economische positie versterken. Dat is in de Gebiedscoöperatie anders. De leden komen niet uit één branche en ze gaan ook niet voor één doel. De Gebiedscoöperatie verbindt ondernemers, natuurbeheerders, kennisinstellingen, overheden en burgers in de regio.

Werken in nieuwe regionale ketens

Samen richten de leden van de Gebiedscoöperatie zich op de ontwikkeling van collectieve ketens in de regio. In die ketens gaat het om voedsel, energie, waterbeheer, natuur, biobased economy, gezondheid, welzijn en zorg – allemaal in de regio, met de regio en voor de regio. Neem als voorbeeld de regionale voedselketen. We zien een duidelijke maatschappelijke verandering. Steeds meer mensen willen anders omgaan met eten. Zij willen voedsel uit de regio, van goede kwaliteit, duurzaam geproduceerd en vervoerd. Aan de andere kant staat de agri-ondernemers op het platteland het water aan de lippen. Ze overleven alleen als ze mee kunnen in de race om bulkproductie tegen de laagste prijzen. Varkens uit Nederland worden voor weinig geld geëxporteerd, over de halve aardbol vervoerd en komen tenslotte als dure ham weer terug bij ons op tafel. Waarom maken we die ham niet zelf? Daarvoor moet er heel wat veranderen. Ondernemers moeten zich anders organiseren zodat ze de keten van varken tot ham weer kunnen vormen. En er moet ook een betrouwbare afzetmarkt komen, met goede afspraken tussen aanbieders en consumenten. Een totaal andere manier van denken over de regionale markt.

Werken in Groningen en Drenthe, samen met Europese partners

Het voorbeeld van de regionale keten laat zien hoe de coöperatie werkt, als aanjager van maatschappelijke en economische innovatie. Samen met de stakeholders in de regio gaan we nieuwe kennis en inzichten ontwikkelen en deze toepassen in de vraagstukken van de regio. De Gebiedscoöperatie werkt niet alleen in het Westerkwartier, maar in de hele regio van Groningen en Drenthe. Waar mogelijk en nuttig werken we samen met partners in Europa. Zo is er bijvoorbeeld in de Metropoolregio Bremen – Oldenburg naar het voorbeeld van de Gebiedscoöperatie een Duitse Genossenschaft opgericht. Ook hebben we net met

14 partners rond de Noordzee een praktijkproject over de voedselketen gebouwd, dat Brussel heeft gehonoreerd.

Next Professionals

Een belangrijke opgave voor de Gebiedscoöperatie is het trainen van nieuwe competenties en vaardigheden. Hoe kun je je slim en in coöperatief verband op de regionale markt positioneren? Welke traditionele vaardigheden kun je nieuw leven inblazen om te voldoen aan de vraag van de moderne consument? En welke nieuwe ambachten en vaardigheden hebben we nodig voor een moderne regionale voedselketen? Deze slimme specialisaties dragen bij aan het behoud van bestaande bedrijven en aan het creëren van nieuwe werkgelegenheid.

Maar het gaat niet alleen om nieuwe vakkennis. Misschien nog wel belangrijker is een verandering in houding en gedrag. We overleven alleen als we groeien, van competitie naar coöperatie. Dat is wat we bedoelen met 'next professional'. In zekere zijn geldt dit niet alleen voor ondernemers. Ook overheden willen immers anders gaan werken. Het actief faciliterende aspect wordt steeds belangrijker. We zien dat in de Regio Groningen-Assen. En ook in onderwijs en onderzoek is een duidelijke ommekeer gaande. Je komt niet incidenteel binnen voor een stage of een onderzoek. Je verbindt je blijvend aan processen in de regio. Omdat je weet, dat je studenten en docenten in zo'n authentieke omgeving het beste kunnen werken en leren.

*Hans Bergsma
Directeur Gebiedscoöperatie Westerkwartier*

Next education

**Hanzehogeschool
Groningen**

University of Applied Sciences

De Hanzehogeschool Groningen neemt een toppositie in voor de ontwikkeling en ondersteuning van ondernemerschap. We leveren een substantiële bijdrage aan de economische en maatschappelijke ontwikkeling van Noord-Nederland. Daarvoor organiseren we ons onderwijs en onderzoek in multidisciplinaire samenwerkingsverbanden waarin de krachten van onderwijs en lectoraten worden gebundeld.

Nieuwe kennis, nieuwe houding

Onze opleidingen zijn ondergebracht in 20 schools. Het Instituut voor Financieel Economisch Management is daar één van. De behoefte aan goed opgeleide financiële professionals is de laatste jaren alleen maar toegenomen. Maar we zien hier ook een nieuwe ontwikkeling met nieuwe kennisvragen. We hebben behoefte aan experts die niet alleen kunnen rekenen, maar ook het verhaal achter de cijfers begrijpen. Uiteraard blijft het nodig dat financiële professionals begrijpen wat er financieel speelt in bedrijven en de cijfers van bijvoorbeeld een jaarrekening helder en goed onderbouwd kunnen uitleggen. Maar er zijn meer aspecten die een onderneming sterk maken. We willen dat onze studenten ook hiervan de verbanden begrijpen en een goed onderbouwd verhaal kunnen opstellen.

Innovatiewerkplaatsen

Vanuit onderwijs en onderzoek vormen we binnen de Hanzehogeschool samen met bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties partnerschappen, om gezamenlijk te werken aan vraagstukken in de beroepspraktijk of de maatschappij. Als overkoepelend concept voor deze manier van samenwerken gebruiken we bij de Hanzehogeschool het begrip 'innovatiewerkplaats' (IWP). Je zou de IWP kunnen beschrijven als een praktijksituatie waarin partners uit onderzoek, bedrijfsleven, overheden en/of maatschappelijke organisaties samenwerken aan complexe vraagstukken. De oplossing kun je alleen vinden door co-creatie van nieuwe kennis. Daarbij overstijgt je de grenzen van traditionele structuren, sectoren, disciplines en vormen van leren.

We brengen in een IWP twee doelen van het hbo bij elkaar: het opleiden van innovatieve professionals en het vinden van oplossingen voor problemen en uitdagingen in de beroepspraktijk en de maatschappij. De samenwerkende partijen leveren onderzoeksresultaten, adviezen, nieuwe ontwerpen en prototypes, maar ook nieuwe diensten, procedures en richtlijnen. Bovendien profiteren de

stakeholders van persoonlijke en professionele ontwikkeling, zowel op individueel niveau als in teamverband, als organisatie of als netwerk.

FEM Office

Bij de Hanzehogeschool hebben we in de afgelopen zes maanden, gestimuleerd door het lectoraat Duurzaam Coöperatief Ondernemen, de stap gezet naar structurele samenwerking met de Gebiedscoöperatie Westerkwartier. Om dit soepel te laten verlopen heeft een groep getalenteerde honoursstudenten als start-up het FEM Office opgericht. De medewerkers van FEM Office werven en selecteren studenten om praktijkervaring op te doen op het gebied van financiële, economische en bedrijfskundige vragen uit de regio, voor de regio en met de regio. Rond 5 thema's – korte voedselketens, groene economie, jonge economie, zorg en nieuwe coöperaties – hebben zij om te beginnen met de spelers in de regio ruim 100 kennisvragen geformuleerd en de meest urgente in 20 projecten gebundeld, om samen met studenten aan te pakken. Samen met de Gebiedscoöperatie formuleren zij vacatures, begeleiden zij de 'matchmaking' en monitoren zij het proces.

Next Education

Dit alles zijn onderdelen van onze visie op next education. We bieden een rijke authentieke leefomgeving waarin je lerende communities vormt. Leren en werken vormen een geheel. De meeropbrengsten worden gereflecteerd en expliciet gemaakt, zodat je je bewust bent van je progressie. Dit geldt voor alle stakeholders: studenten, docenten, onderzoekers en professionals uit de praktijk.

Jacqueline Gomashie-Kersten
Hanzehogeschool Groningen
Dean Instituut voor Financieel Economisch Management

Verslag van het Economisch Platform op 7 april

Op 7 april 2016 vond onder het enthousiaste voorzitterschap van Joop Boertjens de voorjaarseditie van het Economisch Platform van de RGA plaats. Gastheer van de bijeenkomst was Fruitteeltbedrijf Oudebosch. Jan van Woudenberg vertelde over zijn bedrijf met een breed assortiment aan o.a. appels, kersen en pruimen die op het bedrijf ook verwerkt worden tot sap, jam, sausjes, siroop en wijnen.

Als inhoudelijke inleiding schetste Joop Boertjens een beeld van snelle veranderingen met slimme technologische vernieuwingen die elkaar in rap tempo opvolgen. Parallel daaraan, of misschien juist daardoor, neemt ook het besef toe, dat we anders moeten gaan samenwerken om de snelle veranderingen bij te kunnen benen. In je eentje lukt je dat niet, maar wel als je je coöperatief en in een keten organiseert. Het centrale thema van de bijeenkomst is waardetoevoeging in de regio, in het licht van maatschappelijk verantwoorde en duurzame economie en werkgelegenheid.

De avond stond in het teken van de volgende vragen:

- Waar liggen kansen voor waardevermeerdering en werkgelegenheid?
- Hoe kunnen we dit concreet maken richting het bedrijfsleven, en vooral MKB?
- Hoe ziet het toekomstige verdienmodel voor onze regio eruit?
- Welke specifieke (NIEUWE) rollen hebben en krijgen ondernemers, onderwijs en overheid?
- Helpt ons dit op weg naar nieuwe hechte verbindingen tussen stad en ommeland?
- Hoe vertalen we dat naar concrete acties in onze regio?

Marketing/Marktgericht Ondernemen

Effecten van marktinstrumenten en klantgerichtheid
 Cliëntgedrag en marketing in de zorg
 Duurzaamheid, consumentengedrag en marketing
 Werken en sociale media

Lector
Karel Jan Alsem

Duurzaam Financieel Management

Wettenschappelijk verantwoord ondernemen in de financiële sector en de accountancybranche
 Duurzame Controlling
 Financieel ethisch leiderschap

Lector
Margreet Boersma

share your talent. move the world.

Lectoralen Kenniscentrum Ondernemerschap

Lectoraal Innovatie Management

- Strategisch innovatie management
- Innovatie management in de praktijk
- Cultuur en innovatie management

Lectoraal Leiderschap

- Gedrag en leiderschap in de praktijk
- Financiële leiderschap
- Leiderschap en organisatie

share your talent. move the world.

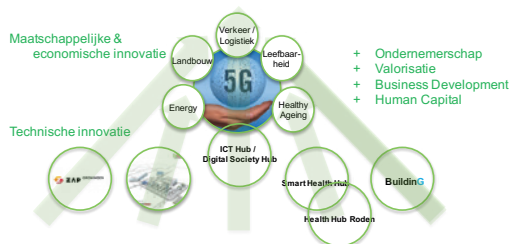

Sprekers

Hugo Velthuisen, leading lector Kenniscentrum Ondernemerschap

Centraal thema is de verbinding tussen bedrijfsleven en hbo.

- De Hanzehogeschool heeft drie speerpunten: Energie, Healthy Ageing en Ondernemerschap. Het laatste overlapt de twee andere en fungeert als innovatiemotor en kennisontwikkelaar.
- Door de veranderingen in technologie en ICT zijn er belangrijke verschuivingen gaande in het onderwijs: van les- naar leergemeenschap.
- Vaker bedrijven betrekken.
- Meer kwaliteit én kwantiteit voor het beantwoorden van vragen uit het bedrijfsleven.
- Meer ruimte voor een Leven Lang Leren.
- Het innovatieperspectief in het noordelijke mkb bestaat voor de Hanzehogeschool uit maatschappelijke & economische innovatie plus technische innovatie. Dit vindt zijn weerslag in ondernemerschap, valorisatie, business development en human capital.
- Talrijke praktijkprojecten dienen als laboratorium voor onderzoek en toepassing, onder andere in innovatiewerkplaatsen.

- Via hun netwerken in het mkb dragen de lectoren bij aan de verbinding met het bedrijfsleven:

Rien Segers
Asian Business
Strategies

Hugo Velthuisen
New Business & ICT

Rob van Haren
Transite Bioeconomie

Nick Degens
User-Centered Design

Willem Foorthuis
Duurzaam Coöperatief Ondernemen

Margreet Boersma
Duurzaam Financieel Management

Gert Walhof
Inkoopmanagement

Karel Jan Alsem
Marketing

Frank Willems
Leiderschap in Social
Sourcing

Diederich Bakker
International
Business

Zie voor meer informatie www.hanze.nl/ondernemerschap

Sprekers

Leendert Klaassen, bestuursvoorzitter van Gebiedscoöperatie Westerkwartier

- De Gebiedscoöperatie Westerkwartier staat voor economische en maatschappelijke ontwikkeling. Ze heeft daarvoor een nieuwe aanpak: structurele samenwerking tussen scholen, ondernemers en overheden.
- Je bouwt met en tussen deze spelers nieuwe ketens die traditioneel gescheiden sectoren en branches met elkaar verbinden.
- Dit is een vorm van smart specialisation: iedere speler doet waar die goed in is, maar dan samen, in een regionaal team.
- Het gaat om samen werken & samen leren. Zo vorm je samen een lerende regio. Via het lectoraat Duurzaam Coöperatief Ondernemen van lector Willem Foorthuis worden projecten gebouwd voor werken in allianties en praktijkonderzoek voor nieuwe duurzame coöperatieve businessmodellen.

- Wat levert het de regio op? Hoe kom je tot nieuwe regionale verwaarding? Drie recente voorbeelden:
 - REFRAME: Voedsel in de regionale keten → in de regio produceren, voor consumptie bewerken, verhandelen en consumeren. Dat is goed voor de regionale economie (nieuwe banen en slimme specialisaties) en goed voor het milieu (minder transport, food miles en CO₂ – uitstoot). In een Europees samenwerkingsproject van 15 partners uit 4 landen gaan we testen hoe je een betrouwbare en duurzame keten bouwt waar je als producent en als consument iets aan hebt.
 - Landschap beheren en oogsten → Samen met leerlingen, docenten, Staatsbosbeheer en ondernemers 80 km houtsingels onderhouden. Daarmee houdt je samen het kenmerkende landschap in stand. Het snoeiafval ga je in de regio benutten en verwaarden als energiebron.
 - Slimme innovatie met burgers voor burgers → Verbouw en exploitatie van de Innovatie- en coöperatieboerderij → Bewoners nemen verantwoordelijkheid om zelf te zorgen voor leefbaarheid, welzijn en dienstverlening in hun dorp. De middelen komen o.a. uit innovatieve oplossingen voor leegstaand maatschappelijk vastgoed. Ze werken samen met studenten en leerlingen en worden gecoacht door vakmensen uit de praktijk. Oor mensen zonder baan geeft dit meteen ook nieuwe kansen voor toetreding tot de arbeidsmarkt.
- De Gebiedscoöperatie fungeert daarmee als een nieuw business model met een maatschappelijke meerwaarde:
 - Ontwikkelen en inzetten van eigen talent en kracht
 - Zorgen voor slimme en duurzame groei
 - Met een ondersteunende en faciliterende overheid

Meer informatie: www.gebiedscooperatie.info

Dialoog

Na de sprekers en het netwerkgedeelte verhuizen de deelnemers van het Economisch Platform naar de winkel van Oudebosch waar feestelijk gedekte tafels klaarstaan. Tijdens het gemeenschappelijke diner hebben de deelnemers aan negen tafels gediscussieerd over negen onderwerpen. Leidend waren daarbij per thema de centrale vragen:

- Waar liggen kansen voor waardevermeerdering en werkgelegenheid?
- Hoe kunnen we dit concreet maken richting bedrijfsleven, en vooral MKB?
- Hoe ziet het toekomstige verdienmodel voor onze regio eruit?
- Welke specifieke nieuwe rollen hebben en krijgen ondernemers, onderwijs en overheid?
- Helpt ons dit op weg naar nieuwe hechte verbindingen tussen stad en ommeland?
- Hoe vertalen we dat naar concrete acties in onze regio?

De deelnemers kregen daarbij ook de opdracht mee om voor hun thema vervolgcacties of uitdagingen te benoemen.

Tafelthema

Food, regionale productie, en verwerking – Naar een nieuwe slimme voedselketen

We produceren veel voedsel in de regio. Maar het gaat grotendeels om bulk voor de export. De verwerking gebeurt elders, en dus ook de verwaarding. Wij gaan ons eten vervolgens weer importeren. Dat kan slimmer. Kunnen we in onze regio een slimme keten voor de productie, de verwerking en de afzet opzetten? Hoe pakken we dat aan en wat hebben we daarvoor nodig?

Eerste punt aan deze tafel betreft **de opdracht aan grote consumenten**, want zij kunnen in één klap zorgen voor opdrachtvolume waar de regionale producenten en verwerkers een verdienmodel aan overhouden. In Groningen heb je een inkoopplatform waar verschillende grote consumenten in vertegenwoordigd zijn, onder andere de Hanzehogeschool. Deze organisaties hebben zich de vraag gesteld hoe je via de inkoop ook maatschappelijke waarde kunt realiseren. Het punt is dat je dit

in je aanbesteding tot uitdrukking wilt brengen. Je kunt hierin je voorkeur voor regionale producten tot uitdrukking brengen.

Punt twee ging over de vraag of je als **regionale producenten eigenlijk wel in staat bent om dag in dag uit aan de vraag van bijvoorbeeld het UMCG kunt voldoen**. Dat lukt je sowieso niet als individuele ondernemers, alleen in coöperatief verband. Een nuttige actie is dus om vraag en antwoord en de eventuele (mis)match daartussen in beeld te brengen. Welke producten missen we en welke vorm van verwerking moeten we terugbrengen in de regio?

Punt drie ging over **de coöperatie als model voor arbeidsdeling**. Je kunt met zeer verschillende stakeholders werken aan één gedeeld doel. Je kunt op die manier bijvoorbeeld landschapsonderhoud, voedselproductie, recreatie & toerisme en economische ontwikkeling & arbeidsmarkt bundelen en aan één gedeeld doel laten samenwerken.

Uitkomsten

- Laat zien hoe je als grote consument (bijv. inkoop-platform) via je aanbesteding kunt sturen op voedsel uit de regio.
- Breng in kaart of je via een coöperatieve inspanning als regionale leveranciers aan de vraag van een grote afnemer kunt voldoen.
- Vorm sectoroverschrijdende allianties om voedsel te verbinden met bijvoorbeeld landschap, gezondheid en recreatie.

Thematafel

Nieuwe verdienmodellen voor landschapsonderhoud- en beheer

Natuur en landschap zijn belangrijke assets van onze regio. Maar de tijden waarin de overheid met publieke middelen opdraaide voor onderhoud en ontwikkeling zijn voorbij. Voldoen aan EU-normen is al lastig genoeg. Maar we willen ons landschap niet kwijt. Kunnen we beheer en ontwikkeling niet slimmer aanpakken? Met meer ondernemerszin? Hoe rendabel werken de nieuwe collectieven? Wat kunnen we doen met snoeiafval? Kunnen we opbrengsten uit het landschap oogsten?

Het gesprek trok al snel naar voedsel, vooral m.b.t. efficiënter produceren en meer opbrengst halen van het land. Daarbij kwamen een paar vragen aan de orde zoals het huidige verdienmodel van melkleveranciers. Is dat nog wel van deze tijd? De meeste melkboeren werken in een traditionele coöperatie met maar één afnemer. Dit is risicovol. Boeren produceren voor de traditionele melkcoöperatie met de rug naar de markt toe. Dit moet je omdraaien, het is geen businessmodel van deze tijd.

Er werd ook verkend waar de kansen liggen:

- Biologische producten. De vraag groeit sterker dan de markt.
- Er is een trend “oogsten uit de natuur”. Boeren zouden ganzen bijvoorbeeld niet als een probleem moeten zien maar als een kans voor opbrengsten. Boeren zouden niet alleen gras en melk van het land moeten halen, maar ook vlees.
- Afspraken maken met grote bedrijven in de regio om meer regionaal geproduceerd voedsel te gebruiken in de kantine en voor klanten etc.

Uitkomsten

- Probeer landschapsbeheer en -ontwikkeling te schakelen aan andere sectoren, zoals voedsel en energie.

Thematafel

Boeren met water – Naar een beter watermanagement met een slimme twist

We krijgen te maken met langere perioden van droogte en heftigere buien, dus met periodieke watertekorten én overschotten. Daar moeten we iets aan doen. Ons landschap opnieuw klaarmaken voor het opvangen en bewaren van water. Kunnen we dat rendabel maken? Zijn er nieuwe manieren voor landbouw in natte gebieden? Nieuwe producten? Nieuwe diensten?

De deelnemers aan deze tafel hebben een scenario ontwikkeld voor het voormalige Suikerunieterrein in Groningen, waar nieuwe landbouw en nieuwe natte teelten samenkomen met publieksfuncties als recreatie en educatie. Je kunt hier een proefboerderij opzetten die gericht op precisielandbouw met water- en moerasgewassen. Bijvoorbeeld riet, eendenkroos, algen, wieren, etc. Er worden steeds meer toepassingen ontwikkeld voor deze gewassen. O.a. als voedsel, om

energie uit te winnen, als isolatie, etc. Deze 'waterboerderij' wordt gerund als coöperatie van o.a. agrarische producenten, onderwijsinstellingen en mogelijk verwerkers en retailers. Daarnaast zijn overheid en consument nauw betrokken. Er wordt voor een integrale aanpak gekozen: naast voedsel zijn duurzame energie, afval, water, re-integratie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en sociale cohesie ook speerpunten. De waterboerderij moet een belevenis worden, die tegelijk als trekpleister en winkel voor consumenten fungeert.

Uitkomsten

- Maak een proeftuin op het voormalige Suikerunieterrein voor innovatieve natte teelten.
- Verwerk deze nieuwe grondstoffen tot nieuwe producten of toepassingen.
- Combineer dit met innovaties in de landbouw en betrek onderwijs en een breed publiek hierbij.

Thematafel

Smart Farming – Winst voor milieu én boer

Met sensoren en drones kun je een enorme stap zetten voor hogere opbrengsten met minder bemesting en bestrijdingsmiddelen. Hoe maken we hiervoor slimme allianties, te beginnen bij de sensoren via boer en waterschap naar overheid en maatschappij.

Smart farming is een voordeel voor de boer, zijn klanten, voor de regio en voor het milieu. Aan de hand van precisielandbouw kun je dit goed uitleggen. Door met de nieuwste technologieën aan de slag te gaan kan de boer perfect zien waar hij kan besparen. Je kunt bijna op de cm² bepalen wat een stuk land nodig heeft, of wat een koe nodig heeft.

Loonbedrijf StuuT is in onze regio een voorloper. Zij zetten sensortechnologie en drones in om de bedrijfsvoering van agrariërs te verbeteren. Maar het gebruik van al deze nieuwe soorten technologie is op dit moment voor het loonbedrijf nog niet winstgevend. Toch zijn zij (als een van de weinigen) wel bereid om erin te investeren, zolang zij er geen verlies op draaien.

Vervolgens ging de discussie over het programma van StuuT waarbij mbo-leerlingen op locatie les krijgen in deze nieuwste technologie. StuuT benadrukt dat hij ziet dat het onderwijs nog niet genoeg op de praktijk is afgestemd. Dit wordt beaamd door de aanwezigen vanuit het onderwijs, Paul Ganzeboom en Jacqueline Gomashie, de deans van resp. het Instituut voor Marketing Management en het Instituut voor Financieel Economisch Management van de Hanzehogeschool. Onderwijs en werkveld zijn enthousiast over deze nieuwe manier van onderwijs. Haal de leerlingen vanuit het schoolgebouw naar die plekken waar de vernieuwing plaatsvindt. En ook vice versa: breng vernieuwing vanuit onderwijs en onderzoek naar het werkveld, zodat ondernemers in de dagelijkse praktijk hiervan kunnen leren. StuuT ziet dit als een eigen investering in de opleiding van potentieel toekomstig personeel voor de sector.

Lastig is wel dat een bedrijf als dat van StuuT moeilijk toegang heeft tot subsidieregelingen etc. Dit wordt aan tafel beaamd. Ook mist er in de praktijk expertise op gebied van marketing. Dean Paul Ganzeboom geeft aan een afspraak met Gebiedscoöperatie en StuuT te willen maken om hier over door te praten. Zijn studenten zouden hier een nuttige rol kunnen spelen.

Uitkomsten

- Smart Farming en onderwijs is een gouden combinatie
- Maak ook een koppeling met onderzoek, bijvoorbeeld om de subsidiekansen te verkennen en smart marketing uit te werken
- Schakel een paar innovatieve agrarische bedrijven en smart-farming-experts aan elkaar voor een landbouw-innovatie-proces.

Thematafel

Smart World – nieuwe technologieën voor smart houses, wearables en recreatie

Koffie staat klaar als je opstaat, je huis is warm als je thuiskomt, gordijnen gaan open en dicht als je met vakantie bent, je horloge vertelt je of je ziek wordt en je paraplu roept je als je 'm dreigt te vergeten. Zit het verdienmodel alleen in de spullen of in de wijze waarop je hier omheen gaan samenwerken. Bijvoorbeeld vanuit verschillende sectoren, met verschillende doelgroepen en met verschillende verwachtingen.

Aan deze tafel stonden twee vragen centraal: Ten eerste: Is de meester-gezel-variant niet de ideale onderwijsvariant? Je kunt daarin zelf ervaren wat werkt en wat niet. In principe is de Kenniswerkplaats een doorontwikkeling van deze structuur. Voordeel hiervan is dat je niet in individuele koppels werkt, maar in lerende communities.

De tweede vraag ging over de bevordering van interactie tussen intern en extern. Je bent binnen de school redelijk autonoom. Het curriculum staat centraal en niet de vragen vanuit de regionale arbeidsmarkt. Je werkt dus ook niet aan de werkgelegenheid voor je toekomstige professionals, die vervolgens werk buiten de regio gaan zoeken. Ook docenten lopen op die manier praktijkervaring mis.

Conclusie was dat het goed zou zijn als je een platform zou gaan creëren, waar vragen vanuit het bedrijfsleven neergelegd kunnen worden die door studenten, docenten en lectoren vervolgens kunnen worden opgepakt. In wezen hebben Hanzehogeschool en de Gebiedscoöperaties en Zuidwest-Drenthe dit platform al gecreëerd d.m.v. het FEM-Office, waar studenten als intermediair tussen regionaal bedrijfsleven en onderwijs bemiddelen tussen de wederzijdse vraag en aanbod

Uitkomsten

- Laat de Hanzehogeschool (via FEM-Office) en de Gebiedscoöperatie (via de Kenniswerkplaats) fungeren als platform voor een permanente uitwisseling tussen bedrijfsleven en onderwijs.

Thematafel

De gelukkige regio – Organisatie van de zorg van burgers voor burgers

Er zijn al enkele voorbeelden voor nieuwe zorgcoöperaties op lokaal niveau. Niet zónder overheden en verzekeraars, maar op basis van andere uitgangspunten:

- Stap 1: kijken wat mensen echt nodig hebben.
- Stap 2: kijken welke diensten je binnen dorp en wijk kunt aanbieden.
- Stap 3: onderhandelen hoe en met welke verzekeraar en zorgaanbieder je het beste pakket kunt samenstellen. Kun je de diensten van mens tot mens vertalen van vrijwilligerswerk naar betaald werk?

De trend is dat er meer zorg aan huis komt. Je wordt sneller ontslagen uit het ziekenhuis en mensen willen zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen.

Dat betekent dat er een noodzaak is maar ook meer gelegenheid voor burgers om zelf hun verantwoordelijkheid te nemen. Het ziet ernaar uit dat veel gratis diensten versoberd moeten worden. Dat vraagt om een cultuuromslag. Als je de kosten zelf in de hand houdt en zelf de financiering regelt krijg je vanzelf ook meer oog voor de kosten. Tegelijkertijd kunnen dingen dankzij nieuwe technologieën gemakkelijker zelf geregeld worden. Denk bijvoorbeeld aan dienstverlening en vervoer (ook door je buurtgenoten) via online-portals of een chatapplicatie, zoals Whatsapp.

Maar dit veronderstelt ook dat we meer op elkaar gaan letten. Niet iedereen is in staat en mondig genoeg om de regie in eigen handen te nemen. Streven is om de verantwoordelijkheid zo laag mogelijk houden. Niet meer denken in functies maar in rollen. Dit kan een mooie methodiek zijn voor de zorg.

Conclusie is dat de regie van de zorg meer bij de mensen zelf kan worden neergelegd. Dit begint al bij een andere definitie van gezondheid. Niet de 'afwezigheid van ziekte', maar het kunnen leven met een ziekte. D.w.z. de regie over je eigen leven kunnen behouden ook al ben je ziek. Daar hoort ook bij dat je zorg dichtbij huis kunt organiseren.

Maar dat gaat niet vanzelf. Hiervoor moet je intensief aan het werk met een dorp of wijk. Tegelijkertijd zit ook hier een verdienmodel in. Als werkzoekende bewoners geschoold worden om diensten te verrichten voor hun dorps- en wijkgenoten doen ze werkervaring op en kunnen ze, evt. in coöperatieverband aan het werk.

Uitkomsten

- Leg de regie voor de zorg meer bij de mensen zelf.
- Organiseer zorg dicht bij huis.
- Geef burgers scholing en training om deze zorg dicht bij huis ook te realiseren, bijvoorbeeld via burenhulp.
- Maak hierbij een slag van vrijwilligerswerk naar professionalisering.

Thematafel

Leefbaarheid betaalbaar maken – Lokale voorzieningen en diensten

Krimp, leegloop en leegstand zijn ernstige bedreigingen voor kleine dorpen. Kun je die ombuigen in kansen, bijvoorbeeld door nieuwe invullingen voor maatschappelijk vastgoed? Welke waarde vertegenwoordigen die en hoe kun je met gebruikmaking hiervan nieuwe diensten en businessplannen ontwikkelen?

Het is duidelijk dat je niet alle voorzieningen in alle dorpen kunt behouden. Je kunt ook niet voor elk dorp dezelfde route bewandelen. Dorpen en hun inwoners verschillen. Mensen hebben zeer verschillende behoeften en talenten. Je moet dus echt bij de mensen zelf beginnen. Zij vormen het sociale kapitaal.

Maar in veel dorpen heb je ook economisch kapitaal, bijvoorbeeld leegstaande gebouwen. Die vertegenwoordigen een waarde die je weer kunt inzetten als co-financiering voor subsidieverzoeken. Hier ligt dus een dubbele taak voor overheden: zij moeten het vastgoed (dat vaak eigendom is van de overheid) afstaan

aan de community of dorpscoöperatie. En zij moeten subsidieverzoeken of andere projecten actief faciliteren, d.w.z. mogelijk maken én gemakkelijk maken.

Ten slotte werd aan deze tafel ook opgemerkt dat het hier gaat om initiatieven van onderop. Maar ook dan zijn er trekkers nodig die ondersteund moeten worden. Vaak is het zo dat bewoners naast hun drukke baan als vrijwilligerswerk de verantwoordelijkheid nemen voor de dorpsontwikkeling. Als zij verhuizen of als het hen te veel wordt dan stort het hele proces in. Het zou goed zijn als bijvoorbeeld een partij zonder eigenbelang en met continuïteit, dus bijvoorbeeld het onderwijs, deze taak op zich zou nemen.

- Combineer sociaal kapitaal (de talenten van mensen) met economisch kapitaal (bijv. maatschappelijk vastgoed).
- Beide samen vertegenwoordigen een waarde die je kunt inzetten als cofinanciering voor innovatieprogramma's.

Thematafel

Internationalisering & Marketing

De eerste vraag was wat bedrijven moeten nastreven: maximalisatie van winst of maximalisatie van maatschappelijke impact. Volgens de gespreksdeelnemers moest de focus liggen op maximale maatschappelijke impact: wat draag je als bedrijf bij aan de ontwikkeling van de regio? Maatschappelijke impact houdt in dat je zo veel mogelijk bijdraagt aan de behoeften van de regio, bijvoorbeeld lokale productie van voedsel, betrekken van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, aanbieden van voorzieningen op het gebied van zorg, buurtwerk en winkelmogelijkheden. In dat perspectief zijn coöperaties een bedrijfsvorm die deze doelen goed in de praktijk kunnen brengen.

Internationalisering kun je vervolgens stimuleren door internationale netwerken tussen producenten en afnemers te ontwikkelen. Voedsel en energie zijn sectoren die hier zeer geschikt voor zijn. Gebiedscoöperaties kunnen in dit opzicht een soort laboratorium vormen. Financiering is hier een belangrijk knelpunt. Regionale producenten moeten onderzoeken of internationale investeerders, bijvoorbeeld uit Azië, voldoende interesse hebben in hier nieuw ontwikkelde producten en ideeën om hier geld in te steken.

Samen verder

Gemeenschappelijke agenda

Uit de lezingen en tafelgesprekken kwam naar voren dat de structurele koppeling tussen onderwijs en bedrijfsleven een vruchtbare basis voor vernieuwing is. Maar wil je echt vernieuwen dan moet je over de grenzen van traditionele en eilandjes heen durven stappen. De gezamenlijke voorbereiding van de conferentie was meteen ook een mooie demonstratie hoe je hand in hand kunt werken en daarbij de sterke kanten van regiopartners uit de RGA, de scholen en de Gebiedscoöperatie benut. Het laat tegelijk ook zien dat alle touwtjes bij elkaar moeten komen bij een kernteam, in dit geval vanuit dezelfde organisaties, om het tot een samenhangend geheel te smeden.

We zien dit als een mooi succes. De samenwerking is goed bevallen en we willen vanuit de drie organisaties verder gaan coöpereren. Als we kijken naar de discussies, ontstaat hieruit een rode draad van onderwerpen die in veel van de gesprekken aan de orde kwamen en die volgens de disgenoten blijkbaar veel potenties voor verdere uitwerking hebben. Inhoudelijk komen er vier majeure projecten bovendien die we hieronder kort toelichten.

Nieuwe samenwerkingsprojecten

Met deze voorwaarden als basis heeft dit economisch platform meteen ook een paar kansrijke mogelijkheden voor vervolgacties opgeleverd:

1. De regionale voedselketen

Sluit aan bij de bouw van een nieuwe regionale voedselketen – De aanbevelingen uit de tafeldiscussie sluiten aan bij een INTERREG 5B – project dat in de komende drie jaar in het Westerkwartier en het stedelijk veld Groningen wordt uitgevoerd. Hierin wordt getest hoe regionale consumenten en aanbieders zich coöperatief kunnen organiseren zodat nieuwe producten en diensten kunnen worden ontwikkeld om in de regio een nieuwe keten te bouwen. Partners en regio's kunnen aanhaken bij dit project, alleen kunnen zij niet meer meedelen in de EU-subsidie. Met een stuk eigen financiering kun je wel deel gaan uitmaken van de community in dit project.

2. Boeren met water

Kijk naar de mogelijkheden voor nieuw natte teelten en lever daardoor meteen ook een bijdrage aan innovatief watermanagement voor de omgang met extreme periodieke watertekorten én overschotten. Start een praktijkonderzoek op een proeflocatie waar je aan de slag gaat met nieuwe teelten en de mogelijkheden om de producten te verwerken tot nieuwe half- of eindfabricaten.

3. Smart Farming

Koppel onderwijs, waterschap en ondernemers voor een test met precisielandbouw. Welke percelen kun je met welke hoeveelheden bemesten voor een optimale opbrengst met zo weinig mogelijk schadelijke stoffen en bestrijdingsmiddelen? Probeer een kenniscommunity op te zetten voor de uitwisseling en de doorstroming van kennis. Daarnaast is ook het monitoren en documenteren van het proces relevant om de resultaten naar andere gebieden overdraagbaar te maken.

4. Healthy Region

De gezonde en leefbare regio – Zorg & werk door, met en voor burgers. Bouw nieuwe lokale coöperaties waarin burgers begeleid worden om diensten van mens tot mens door te ontwikkelen en te professionaliseren. Kies hiervoor een icoon, bijvoorbeeld een verlaten boerderij die verandert van 'probleemgeval' tot innovatiewerkplaats. Koppel hieraan een praktijktraject over duurzame verbouwing, nieuwbouw en exploitatie en werk samen met lokale ontwerpers, aannemers, burgers en de kennisinstellingen.

Collectieve aanpak

Wat we in samenwerking zijn begonnen, willen we ook samen verder uitwerken. We stellen daarom vanuit de kerngroep voor om per onderwerp nog een keer met een groep experts uit ons netwerk bij elkaar te komen. In een serie masterclasses kunnen we dan de tijd nemen om de inhoudelijke lijnen verder uit te werken en wellicht nog aan te passen. Ook denken we dat het goed zou zijn om een speciale uitnodiging aan jonge mensen in onze regio te richten. Als we spreken over Next Economy, Next Governance, Next Professional en Next Education, dan mag naar onze mening de **Next Generation** niet ontbreken. We hopen u daarom spoedig een concrete uitnodiging te kunnen toesturen voor een vruchtbare voortzetting van onze samenwerking.

Rolinde Weide – Gernat

Hans Bergsma

Jacqueline Gomashie-Kersten

Appels van
Oudebosch,
meer dan gezond!

...vers geplukt uit eigen boomgaard...

www.oudeboschfruit.nl

